

Bloom'un *Batı Kanonu*

Harold Bloom, daha önce Metis Yayıncılık tarafından kazandırılan *Etkilenme Endişesi* ile ilkin Türkçemizi selamlamıştı. Şimdi ise İthaki Yayınları, Bloom'un *Batı Kanonu* adlı çalışmasını Çiğdem Pala Mull'un yetkin çevirisi ile Türkçeye kazandırdı. Bloom, ABD'nin en önemli edebiyat eleştirmenlerinden biri olarak tanınıyor. Bugüne değin yazdığı kitaplar, kırktan fazla dile çevrilen, dünya çapında bilinen, yapıtları dolayımında tartışmalar yürütülen bir yazar. Bloom'un, Anglosakson ve özellikle de Shakespeare merkezli yetkinliğini de belirtmek gerekiyor. Bloom, eleştiri anlayışını ise şu sözlerle anlatıyor, "Ben gerçek bir Marksist eleştirmenim, Karl'dan ziyade Groucho Marx'ın izinden giderim ve düsturum da Groucho'nun ünlü sözüdür: "O her neyse ben ona karşıyım."

Bloom, henüz giriş bölümünde merkezin yok olmaya yüz tutması, nitelik ölçütlerinin belirsizleşmesi, kültür cephesinde

yaşanan anarşiye karşı merkezi tutan, savunan nitelikteki yirmi altı yazar etrafında bir Batı Kanonu çerçevesi çiziyor. Bloom, Kanonun tarihî seyrini belirlerken, Giambattista Vico'nun üç fazlı dünya döngüsü olan: Teokratik, Aristokratik, Demokratik ve ardından Yeni Teokratik Çağ saptamasından etkilenen Joyce'un *Finnegans Wake* adlı eserinin izinden gittiğini belirtiyor. Teokratik Çağ'ın edebiyatını dışarıda bıraktığını da özellikle ifade ediyor. Blomm, bu durumu, "Her ne kadar kronolojik sıraya sadık kalmam da benim tarihsel seyrim Dante ile başlayıp Samuel Beckett ile sona eriyor. Bu nedenle Aristokratik Çağ'a Shakespeare ile başladım çünkü o Batı Kanonu'nun merkezi figürüdür." sözleriyle anlatıyor. Seçilen yirmi altı yazarın salt keyfi bir tercihle değil, yücelik ve temsil güçleri nedeniyle seçildikleri de yine Bloom tarafından vurgulanıyor. Bu yirmi altı yazar için sorulabilecek, "Bu yazarları Kanonsal yapan değerler nelerdir?" sorunu Bloom, okurlardan ve eleştirmenlerden önce kendi kendisine sorarak şu şekilde yanıtlıyor, "Bu sorunun cevabı çoğunlukla tuhaflık oldu. Ya özümsemesi imkânsız bir özgünlük ya da bizi tamamen içine alan ve artık tuhaf olarak görmediğimiz bir özgünlüktür. (...) Edebî bir esere Kanonsal statü kazandırabilecek özgünlüğün bir işareti ya asla tamamen özümsemediğimiz ya da bizim için öylesine kabul görmüş ve artık kendine özgünlüğünü göremediğimiz türden bir tuhaflıktır." Kanon aynı zamanda bir gelenek eğrisi değil midir? İşte Bloom tam da bu noktada gelenek ve Kanon ilişkisini şu çarpıcı sözlerle ifade ediyor, "Gelenek sadece nesilden nesle bir geçiş ya da yumuşak bir aktarım süreci değildir; aynı zamanda geçmişteki deha ile şimdiki yönetimler arasında bir çatışmadır ve kazananın ödülü de edebî olarak hayatta kalmak ya da Kanona dâhil edilmektir."

Bloom, Kanonun menşesine ilişkin şu açıklamayı da yapıyor: "Kanon, dini

kökenli bir kelime ve hayatta kalmak için mücadele eden metinler arasında bir seçim hâline gelmiştir.” Kanonun figürleri ve yapıtları saptanırken elbette tartışmalar ve itirazlar da devreye girer. Bloom bu konuda okurun önündeki seçenekleri, “*Bu seçim isterseniz baskın sosyal gruplar, eğitim kurumları, eleştiri gelenekleri tarafından yapılmış olarak yorumlayın.*” sözleriyle sıraladıktan sonra kendi yöntemini, “sonradan gelen yazarların kendilerini belirli ata figürleri tarafından seçilmiş olarak düşünceleriyle ortaya çıktığı şeklinde yorumlayın.” ifadeleriyle temellendirir. Kanonun nasıl belirlendiğinden çok bizzatıhi Kanona yönelik eleştirileri de Bloom istihza tonuyla karşılar. Bloom bu itirazları “Kırılganlık Ekolu” şemsiyesi altında toplar ki bu karşıtlığın sesi de temelde Marksizimden, Feminizimden, Yeni Tarihçilikten ya da Yapıbozumlardan yükselir. Bloom, bu cepheden yükselen itirazlara William Hazlitt’ten yaptığı şu alıntı ile cevap verir, “*Bir kitap, yazarının ardından bir ya da iki nesil daha yaşadıysa, bu kitabın kötü olduğunu düşünmem. Yaşayanlardan çok ölümlere güvenirim. Çağdaş yazarlar genellikle ikiye ayrılır: arkadaşlarımız ya da düşmanlarımız. Birinci grubun çok iyi olduğunu düşünmek zorundayızdır, ikinci grup için de çok kötü düşünmeye hevesliyiz. Bu nedenle her ikisini de derinlemesine okumaktan çok zevk alamayız ya da başarılarını adaletli bir şekilde değerlendiremeyiz.*” Kanon karşıtlığını ve kalkış noktaları olan Kanona her zaman bir ideolojinin karıştığı yönündeki iddialara da Bloom, estetiği öne süren yanıtlarla Kanonun gerekliliğini savunur. “*Kanona sadece estetik güçle girilir, o da öncelikle bir karışımla ortaya çıkar: mecazi (imgesel) dile hâkim olma, özgünlük, bilişsel güç, bilgi ve dil coşkusunu.*” Bloom, Batı Kanonu’nun savunulmasının hiçbir biçimde Batı’nın ya da ulusal bir girişimin savunulması olmadığını da özellikle altını çiziyor. Peki, Kanon ne işe

yarar: “*İdrak, bellek olmadan ileri gidemez ve Kanon da belleğin gerçek sanatı, kültürel düşüncenin özgün temelidir.*”

Yukarıda da ifade edildiği gibi Bloom’un Batı Kanonu’nun merkezinde Shakspeare vardır. Öyle ki Bloom, Shakspeare’i Batı geleneğinin hem en iyi nesri hem de en iyi şiirini yazmakla yüceltir. “*Shakspeare, seküler Kanondur ve hatta seküler kutsal yazıdır; Kanonsal amaçlar için ondan önce gelenler kadar mirasçıları da onun tarafından tanımlanır. Emerson’un Shakspeare için yaptığı şu tespitler, “Shakspeare kalabalığın dışında olduğu kadar saygıdeğer yazarlar kategorisinin de dışındadır. O, akıl almaz bir şekilde bilgedir, diğerlerinin bilgeliği anlaşılabilir. Kısacası, iyi bir okur Platon’un beynine yerleşip oradan düşünebilir ama Shakspeare’in beynine giremez. Bize kapılar hâlâ kapalıdır. İcra yeteneği açısından, yaratıcılık açısından Shakspeare eşsizdir.*” Bloom’da şu sözlerle karşılık bulur, “*Shakspeare yoksa Kanon da yoktur çünkü kim olursak olalım eğer Shakspeare yoksa bizim içimizde tanıyabileceğimiz benlikler yoktur.*”

Bloom, Shakspeare’den hemen sonra ikinci sıraya aldığı Dante etrafında da şiir merkezli çözümlenmeler ve açıklamalarla sözü çok fazla uzatıyor. Kanımca Bloom, enerjisinin büyük bir kısmını şairler ve şiir üzerinde harcadığı için romanın altın çağı olan 19.yy romancılığını hak ettiği Kanonsal değeriyle ifade edememiştir. Kitabın büyük eksikliğinin de bu olduğunu düşünüyorum. Her ne kadar 20.yy’ın önemli romancılarını daha dikkatli bir gözle okumaya çalışsa da aslında burada da zaman zaman bilinenleri tekrar eder ki bu dönemki romancılar dilsel düzeyde şiirle kurdukları akrabalık da Bloom işini kolaylaştıran bir nitelik olarak karşımıza çıkar. Batı Kanonu’nun özellikle 19.yy. romancılığı bakımından ansiklopedik bir hüviyete büründüğünü söyleyebilirim.

Bloom yaşlı yüreği ve gözleriyle karamsarlığını kitabın son bölümü Ağıtsal Sonuç'ta ifade ediyor ve ona göre edebiyat eğitimin içinde bulunduğu hastalığı atlatamayacak çünkü hayatın ürettiği yeni anlam alanları edebiyatı gereksiz kılacaktır. Bloom söz konusu bölümde edebiyat eğitimi konusundaki karamsarlığını bu kez akademisyenlere yöneltir ve, *“Bu kitap akademisyenlere göre değildir çünkü onların sadece çok küçük bir kısmı okuma aşkı için okur.”* sözleriyle akademiyi silkeler. Edebiyat çalışmalarının bir geleceğinin olduğuna inanmasa da bunun edebiyat eleştirisinin öleceği anlamına gelmeyeceğini de özellikle vurgular.

Peki ya “Etkilenme Endişesi”? Onu da Bloom'un şu sözleriyle ifade edelim, “Anlaşılması güç ve sıkıntılı bir etkilenme süreci olmadan güçlü, Kanonsal bir edebiyat olmaz. (...) Her güçlü edebî eser,

öncü bir metni ya da metinleri yaratıcı bir şekilde yanlış okur ve yanlış yorumlar. Özgün bir Kanonsal yazar eserinin endişesini içselleştirir ya da içselleştirmemiş olabilir ama bunun pek bir önemi yoktur. Güçlü bir şekilde başarılı bir eser endişenin kendisidir. (...) Muhteşemlik muhteşemliği tanır ve onunla gölgelenir. (...) Etkilenme endişesi güçsüz yetenekleri sakat bırakır ama Kanonsal dehaları daha çok harekete geçirir.”

Edebiyatın Batı'dan yükselmesi ve modern türlerin Batı menşeli oldukları hesaba katıldığında Batı Kanonu'nun edebiyat eleştirisi etrafında düşünen, söz alan her yazarın elinin altında bulundurması gereken bir kitap olduğunu özellikle vurgulamak gerekiyor.

Mehmet ÖZTUNÇ